

із авторів «Курсу історії української літературної мови» (у 2 т.), «Сучасної української літературної мови» (у 5 т.), відповідальний редактор «Словника української мови (у 11 т.)». Лауреат Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка (1971), Державної премії СРСР (1983).

30.08 ■ **145 років** від дня народження **Ернеста Резерфорда** (1871–1937).

Англійський фізик, один із засновників ядерної фізики (одержав першу штучну ядерну реакцію), член і президент Лондонського королівського товариства, іноземний почесний член АН СРСР. Автора праць з радіоактивності й будови атомного ядра, лауреат Нобелівської премії (1908).

31.08 ■ **195 років** від дня народження **Германа Людвіга Фердінанда Гельмгольца** (1821–1894).

Німецький природознавець, природодослідник, працював у галузі фізики, математики, фізіології і психології. Засновник термодинамічної теорії хімічних процесів, основоположник теорії вихрового руху рідини. Автор праць з питань нервової та м'язової систем, електромагнетизму, оптики, теплоти, акустики, гідромеханіки, геометричних аксіом тощо.

ВЕРЕСЕНЬ

У вересні відзначається:

■ **25 років** від заснування (1991) Маріупольського державного гуманітарного університету. На той час – Маріупольський гуманітарний коледж.

1.09 ■ **День знань.**

(ін.2.09) ■ **125 років** від дня народження **Павла Петровича Филиповича** (1891–1937).

Український поет, літературознавець, критик, перекладач, представник київської групи «неокласиків», дослідник європейського та вітчизняного літературного процесу. Один з основоположників шевченкознавства, редактор збірників «Шевченко і його доба» (1921, 1925, 1926), професор і

викладач Київського університету, співробітник бібліографічного журналу «Книгар». Автор збірок поезій «Земля і вітер», «Простір», літературознавчих розвідок «Шевченко і декабристи», «З новітнього українського письменства», перекладів творів французьких письменників.

2.09 **■ 205 років від дня народження Івана Миколайовича Вагилевича (1811–1866).**

Український поет, літературознавець, перекладач, архівіст, філолог, фольклорист, етнограф, громадський і культурний діяч, поборник національно-культурного відродження українського народу Галичини, збирач фольклорно-етнографічних матеріалів карпатських сіл. Працівник львівської бібліотеки Оссолінських, науковий керівник і директор міського архіву Львова. Один з організаторів «Руської трійці», перекладач «Слова о полку Ігоревім» українською і польською мовами, співавтор альманаху «Русалка Дністрова». Автор розвідок з історії «Літопис Нестора», «Хроніка південної Руси», нарисів «Замітки о руській літературі», праць з мовознавства «Розправи про мову південно-руську», «Грамматика мови малоросійської в Галичині», укладач «Словаря южноруського языка», один з упорядників і видавців «Словника польської мови».

■ 160 років від дня народження Василя Лукича (Володимир Лукич Левицький, 1856–1938).

Український освітній і культурно-громадський діяч, видавець, журналіст, літературознавець, критик, бібліограф, член «Академічного гуртка» Львівського університету, прихильник поглядів «народовців», поборник національно-культурного відродження українського народу. Видавець альманахів «Дністрянка», «Ватра», «Антологія руська», редактор журналу «Зоря», упорядник, редактор і видавець календарів «Просвіти», творів Т. Шевченка, С. Руданського, М. Старицького та ін. Автор літературознавчих статей, щорічних бібліографічних оглядів «Бібліографія руська, російська, польська, німецька, французька, чеська», бібліографії музичної літератури «Музикалія» та статей з

бібліографії, історії.

- 4.09 ▪ **80 років** тому (1936) вийшов наказ наркома освіти УСРР В. П. Затонського «Про викладання історії та суспільствознавства в початковій, неповній середній та середній школі», що сприяв поглибленню змін у змісті шкільного навчання новоствореної шкільної системи освіти.
- 5.09 ▪ **85 років** тому (1931) вийшла постанова ЦК ВКП(б) «Про початкову і середню школу», яка визначила основні завдання школи щодо змісту освіти, методів навчання, політехнізації, організаційних засад шкільної освіти.
- 6.09 ▪ **250 років** від дня народження **Джона Дальтона** (1766–1844).
Англійський фізик і хімік, творець теорії хімічної атомістики, кольорової сліпоти (дефекту зору – дальтонізму), відкривач закону парціальних тисків газів і закону залежності розчинення газів від їхнього парціального тиску (закон Дальтона), президент Манчестерського літературного та філософського товариства, член Лондонського королівського товариства, володар Золотого ордена за відкриття в галузі хімії і фізики.
- 7.09 ▪ **135 років** від дня народження **Андре Мазона** (1881–1967).
Французький філолог-славіст, літературознавець, член Французької академії написів і красного письменства, учений секретар Інституту живих слов'янських мов, професор слов'янської філології Страсбурзького університету, Колеж де Франс, директор Паризького інституту слов'янознавства, іноземний член-кореспондент АН СРСР та низки зарубіжних академій, член НТШ у Львові, викладач французької мови Харківського університету, засновник і редактор (понад 45 років) журналу «Огляд слов'янських студій». Автор праць із слов'янського мовознавства, граматики російської та чеської мов, розвідки про «Слово о полку Ігоревім», статей з історії української літератури «Марко Вовчок в Італії», «Про Шевченка» тощо.

8.09

▪ **Міжнародний день письменності (грамотності).**

▪ **90 років** тому (1926) РНК УСРР видала постанову «Про прийом у вищі школи УСРР», відповідно до якої скасовувалася розкладка місць (за куріями) щодо прийому до вищої школи, збільшувався доступ у вузи представникам національних меншин та українцям, які перебували за межами республіки.

▪ **165 років** від дня народження **Максима Максимовича Ковалевського** (1851–1916).

Український і російський історик, правознавець, етнограф, соціолог, громадсько-політичний діяч, академік Петербурзької АН, один із визнаних лідерів ліберального руху, парламентар, професор і викладач Московського, Петербурзького, Стокгольмського й Оксфордського університетів, викладач Бестужевських і Лесгафтовських курсів, Психоневрологічного інституту й Педагогічної академії. Засновник у Парижі Російської вищої школи суспільних наук, першої в Росії кафедри соціології, розробник учення про розвиток суспільства, генетичної соціології, член Першої Державної думи від Харківської губернії, видавець-редактор журналів «Критичний огляд», «Вісник Європи» та енциклопедичного видання «Український народ в його минулому і теперішньому».

10.09

▪ **День фізичної культури і спорту.**

▪ **День українського кіно.**

▪ **135 років** від дня народження **Надії Йосипівни Масалітінової** (1876–1921).

Російський педагог, фахівець у галузі дошкільного й фізичного виховання дітей, прихильниця педагогічної системи П. Ф. Лесгафта, організатор дитячих майданчиків, викладач педагогічних і дошкільних курсів при університеті Шанявського, викладач математики й природознавства в молодших класах приватної гімназії Алферова, курсів з підготовки працівників народної освіти, співробітник Першої дослідної станції з народної освіти та Московського

товариства «Дитяча праця і відпочинок».

12.09 **■ 95 років** від дня народження **Станіслава Лема** (1921–2006).

Польський письменник (народився й навчався у Львові), учасник Руху Опору, представник науково-філософської фантастики. Автор романів «Астронавти», «Маска», «Катар», роману-утопії «Магелланова хмара», філософського роману «Соляріс» (однойменний фільм), роману-трактату «Голос Неба», збірок науково-фантастичних оповідань «Сезам», «Зоряні щоденники», «Книга роботів», філософсько-соціологічних праць «Діалоги», «Сума технології», «Абсолютний вакуум», присвячених питанням кібернетики, космонавтики, футурології, монографії «Фантастика і футурологія» (у 2 т.), автобіографічних романів «Незагублений час» і «Високий Замок».

■ 85 років від дня народження **Олександра Онуфрійовича Дзьобана** (1931).

Український бібліограф, архівіст, літературознавець, завідувач відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника АН УРСР. Упорядник покажчиків «Рукописи архіву М. С. Шашкевича», «Особисті архівні фонди відділу рукописів» (Львівської наукової бібліотеки), «Марійка Підгірянки», «Остап Терлецький» (у співавт.). Автор розвідок про життя і творчість українських письменників, публікацій епістолярних матеріалів Лесі Українки, К. Квітки, І. Нечуя-Левицького, С. Коваліва.

14.09 **■ 125 років** від дня народження **Івана Матвійовича Виноградова** (1891–1983).

Російський математик, академік АН СРСР, фахівець у галузі аналітичної теорії чисел, основи якої заклав Л. Ейлер. Професор Пермського, Ленінградського університетів, директор Математичного інституту АН СРСР. Автор праць «Новий метод аналітичної теорії чисел», «Диференціальне числення», «Метод тригонометричних сум в теорії чисел», підручника для університетів «Основи теорії чисел».

Лауреат Державної премії СРСР.

▪ **105 років** від дня народження **Паоли Володимирівни Утевської** (1911–2001).

Українська письменниця, працівник редакцій «Літературної газети» та журналу «Вітчизна», автор книжок для дітей «З чорного золота», «Квітковий годинник», «Вічні мандрівники», «Таємниці твоєї кімнати», «Костикова зелена республіка», «Невмирущі знаки», «Історія фарфорової чашки» та ін.

15.09 ▪ **Міжнародний день демократії.**

▪ **95 років** тому (1921) РНК УСРР ухвалила Декрет про охорону здоров'я дітей.

▪ **55 років** тому (1956) ЦК КПРС і РМ СРСР ухвалили постанову «Про організацію шкіл-інтернатів».

▪ **125 років** від дня народження **Агати Крісті** (1891–1976). Англійська письменниця, майстер детективного жанру, твори якої належать до так званого «інтуїтивного детективу». Автор романів «Пуаро розслідує», «Десятеро негринят», «Таємниця камінів», «Убивство Роджера Екройда», «Східний експрес», «Смерть на Нілі», п'єс «Мишоловка», «Свідок обвинувачення», збірки оповідань «Тринадцять проблем», повістей «Запізніла розплата», «П'ятеро поросят», «Таємниця Індійського острова» та ін.

16.09 ▪ **Міжнародний день охорони озонowego шару.**

▪ **50 років** тому (1966) Колегія Міністерства освіти УРСР ухвалила постанову «Про підготовку до переходу шкіл республіки на нові навчальні плани і програми», в основу створення яких (програм) покладено підходи до змісту освіти, розроблені Центральною комісією Міністерства освіти СРСР (Москва).

▪ **95 років** від дня народження **Михайла Семеновича Логвиненка** (1921–2002).

Український літературознавець, критик, кандидат філологічних наук, член СП УРСР, заступник редактора

«Робітничої газети», старший науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка АН УРСР. Автор книжок «Микола Островський – художник слова», «Правда і характер. Думки про сучасну прозу», «Література і наука», «Романи Вадима Собка» та ін. Один з авторів монографії «Епоха, людина, література», нагороджений Почесною грамотою Президії ВР України (2001).

17.09 ▪ **День винахідника і раціоналізатора.**

19.09 ▪ **25 років** тому (1991) відновила свою діяльність Києво-Могилянська академія, нині – Національний університет «Києво-Могилянська академія».

▪ **175 років** від дня народження **Анатолія Климентійовича Вахнянина** (1841–1908).

Український композитор, письменник, перекладач, мистецтвознавець, педагог і журналіст, громадсько-політичний діяч, викладач гімназій Перемишля й Львова, організатор і перший голова товариства «Просвіта», засновник і директор Вищого музичного інституту імені М. Лисенка у Львові, один із лідерів партії «народовців» у Галичині, один із перших почав писати лемківською говіркою. Автор оповідань з життя галицьких селян, міщан, урядовців, зокрема, «Око за око», «Женщина», «Ловці», «Як я став політиком», пісень, хорів на тексти Ю. Федьковича, О. Колесси (гімн «Шалійте, шалійте, скажені кати»), музики до драми «Назар Стодоля» Т. Шевченка, лібретто й опери «Купало», перекладів творів М. Гоголя, І. Тургенева, укладач пісенників і підручників для шкіл.

▪ **105 років** від дня народження **Вільяма Джералда Голдінга** (1911–1993).

Англійський письменник, учитель середніх навчальних закладів, автор філософсько-алегоричних, притчевих за формою, романів «Володар мух», «Спадкоємці», «Злодюжка Мартін», «Шпиль», «Ритуал посвяти», «Паперові люди», «Обмежений простір», «Ритуали на морі», «У тісному

сусідстві», «Пожежа внизу» та інші. Лауреат Нобелівської (1983) і Букерівської (1980) премій.

20.09 ▪ **105 років** від дня народження **Миколи Львовича Нагнибіди** (1911–1985).

Український поет, перекладач, заслужений працівник культури Білоруської РСР, член СП УРСР. Автор збірок віршів, балад, поем «Зерна», «Дніпроград», «Незабутнє», «Морські балади», «Оживуть степи», «На полі битви», «Висота», «Благословенна будь!», «Подвиг любові» та інші. Лауреат Державних премій СРСР (1952) та Української РСР імені Т. Г. Шевченка (1970).

21.09 ▪ **Міжнародний день миру.**

▪ **Різдво Пресвятої Богородиці. Друга Пречиста.**

▪ **215 років** від дня народження **Бориса Семеновича Якобі** (1801–1874).

Російський фізик і винахідник у галузі електротехніки, електрохімії, гальванопластики, академік Петербурзької АН, професор Дерптського університету, конструктор першого магнітоелектричного двигуна (був застосований для приведення в рух судна), дослідник електромагнітів, розробник кількох типів телеграфних апаратів. Автор праць з військової справи, електричних вимірювань, метрології.

▪ **150 років** від дня народження **Герберта Джорджа Веллза** (Уеллс, 1866–1946).

Англійський письменник, основоположник наукової фантастики, доктор біології, шкільний учитель природничих наук, член Фабіанського товариства – соціал-реформістської організації. Автор підручників з біології й фізіографії, науково-фантастичних романів «Машина часу», «Невидимець», «Війна світів», «Перші люди на Місяці», роману-трактату «Новий Мак'явеллі», роману «Сучасна утопія» та ін.

22.09 ▪ **День партизанської слави.**

▪ **225 років** від дня народження **Майкла Фарадея** (1791–

1867).

Англійський фізик і хімік, основоположник учення про електромагнітне поле, один із засновників електрохімії, магнітооптики, член Лондонського королівського товариства, директор і професор Британського королівського інституту, іноземний почесний член Петербурзької АН. Ім'ям ученого названо: одиницю електричного заряду (фарадей), фізичну сталу (Фарадея число), основні кількісні закони електролізу (закони Фарадея), одиницю електроємності (фарада).

23.09 ■ **80 років** від дня народження **Арнольда Панасовича Грищенка** (1936–2006).

Український мовознавець, доктор філологічних наук, професор, дійсний член АПН України, заслужений діяч науки й техніки України, дослідник актуальних питань морфології, синтаксису й словотвору української мови, старший науковий співробітник Інституту мовознавства імені О. О. Потебні АН УРСР, завідувач кафедри Київського національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, член редколегії журналу «Мовознавство». Автор посібників для вчителів української мови і літератури «Складно-сурядне речення в сучасній українській мові», «Прикметник в українській мові», у співавт. – «Сучасна українська літературна мова», «Українська грамати́ка», «Історія української мови» (у 4 т.). Лауреат премії імені І. Я. Франка НАН України.

24.09 ■ **515 років** від дня народження **Джероламо Кардано** (1501–1576).

Італійський вчений у галузі космології, натурфілософії, математики і механіки (карданна передача, карданний механізм), професор математики Міланського університету, один із засновників буквенної алгебри, математичної школи при Міланському університеті, астролог та укладач гороскопів (один з них склав для себе). Автор книжок «Велике мистецтво, або Про правила алгебри» (методи розв'язування рівнянь, формули Кардано).

▪ **215 років** від дня народження **Михайла Васильовича Остроградського** (1801–1862).

Український і російський математик, педагог, академік Петербурзької, Паризької, Римської й Туринської Академій наук, професор вищих навчальних закладів Петербурга, один із засновників Петербурзької математичної школи. Автор праць з математичного аналізу, теорії чисел, теорії ймовірностей, диференціального й інтегрального числень, алгебри, геометрії, математичної фізики й теоретичної механіки, навчальних і методичних посібників з математики «Посібник початкової геометрії», «Курс небесної механіки», «Програма і конспект тригонометрії для військово-навчальних закладів» та ін.

▪ **100 років** від дня народження **Костянтина Йосиповича Біди** (1916–1979).

Український мовознавець, літературознавець, доктор слов'янської філології, професор, дійсний член НТШ у Львові, Канадської та Американської асоціації компаративного літературознавства та інших наукових установ. Науковий співробітник Віденського університету, викладач, професор, завідувач кафедри славістики Оттавського університету (Канада). Фахівець зі слов'янської філології, порівняльного літературознавства та історії української літератури. Автор понад 80 наукових праць різними мовами. Редактор видання «Перший Кобзар Шевченка» (Оттава, 1961).

25.09

▪ **135 років** від дня народження **Лу Сіня** (Чжоу Шужень, 1881–1936).

Китайський письменник світової слави, публіцист, перекладач, громадський діяч, основоположник сучасної китайської літератури, викладач Пекінського університету і Педагогічного інституту, співробітник Міністерства освіти Китаю, член письменницьких організацій і керівник Ліги лівих письменників. Автор оповідань, віршів, публіцистичних статей, сатиричних казок, «Короткої історії китайської прози», перекладач і популяризатор у Китаї

творчості Т. Шевченка.

26.09 ▪ **Європейський день мов.**

▪ **115 років** від дня народження **Семена Дмитровича Скляренка** (1901–1962).

Український письменник, публіцист, журналіст, перекладач, член СП УРСР, відповідальний секретар редакції часопису «Глобус». Автор повістей «Тиха пристань», «Матрос Ісай», «Україна кличе», романів «Бурун», трилогії «Шлях на Київ», історичних романів «Святослав», «Володимир», в яких уперше в художній літературі показано Київську Русь як визначну державу світу, що відіграла ключову роль в історії слов'янства, а твори про Княжу добу відіграли важливу роль у розвитку вітчизняного письменства.

▪ **95 років** від дня народження **Федора Кузьмича Сарани** (1921–1995).

Український учений-бібліограф, книгознавець, літературознавець, бібліофіл, громадський діяч, бібліограф і редактор Укрдержвидаву (нині – видавництво «Україна»), завідувач сектору бібліографії Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка АН УРСР, головний бібліограф Центральної наукової бібліотеки АН УРСР, редакції Української Радянської Енциклопедії (УРЕ), керівник бібліографічної комісії Бібліотечної ради при Президії АН УРСР, співробітник Вченої ради Книжкової палати України імені І. Федорова. Продовжувач бібліографічної шевченкіани, упорядник покажчиків творів українських письменників, фундаментальної праці «Слов'янська філологія на Україні (1958–1967 рр.)» (у співавт.). Автор статей про бібліографів, які закладали фундамент української бібліографії.

27.09 ▪ **День туризму.**

28.09 ▪ **1918** – народився **Василь Олександрович Сухомлинський** (1918–1970).

Видатний український педагог-гуманіст, мислитель, публіцист, дитячий письменник, громадський діяч, член-

кореспондент АПН СРСР, Герой Соціалістичної Праці, заслужений учитель УРСР, учитель української мови й літератури в середніх навчальних закладах, директор Павлівської середньої школи, що на Кіровоградщині. Автор численних праць із проблем теорії й методики виховання дітей. Найвідоміша праця – «Серце віддаю дітям», що здобула Державну премію УРСР (1974).

29.09 ■ 150 років від дня народження Михайла Сергійовича Грушевського (1866–1934).

Видатний український історик, соціолог, літературознавець, письменник, організатор національної освіти й науки, діяч національного, культурного й державного відродження України. Професор Львівського університету, голова НТШ у Львові, один із засновників і керівників Української національно-демократичної партії, Товариства українських поступовців, Українського наукового товариства в Києві, голова Української Центральної Ради, Президент Української Народної Республіки, академік ВУАН і АН СРСР. Організатор (на власні кошти) Київського міського училища імені С. Грушевського (згідно із заповітом батька), учительської семінарії у Коломиї. Засновник, головний редактор і видавець «Літературно-наукового вісника». Автор підручників і методичних посібників з викладання історії України в школі «Ілюстрована історія України», «Про старі часи на Україні. Для першого початку», «Про українську мову і українську школу», славнозвісної «Історії України-Руси» (у 10 т.), «Історії української літератури» (у 5 т.).

30.09 ■ Всеукраїнський день бібліотек.

■ 175 років від дня народження Михайла Петровича Драгоманова (1841–1895).

Видатний український учений-історик, літературознавець, публіцист, фольклорист, філософ, просвітитель, педагог, суспільно-політичний і громадський діяч. Один з ініціаторів відкриття недільних шкіл (учитель та автор підручників для цих шкіл), доцент і викладач історії Київського університету, професор Софійського університету, один з

організаторів педагогічних курсів для підготовки вчителів українських народних шкіл. Активний діяч Київської громади, засновник Вільної української друкарні в Женеві та «Женевського гуртка», видавець політичного журналу «Громада», учасник боротьби проти національного й соціального поневолення українського народу. Автор праць з питань шкільної освіти – «Земство і місцевий елемент в народній освіті», «Про педагогічне значення малоросійської мови», «Народні школи», документально-публіцистичної праці «Про школи на Україні» та ін.

▪ **125 років** від дня народження **Отто Юлійовича Шмідта** (1891–1956).

Російський вчений у галузі математики, астрономії, геофізики, енциклопедист, державний і громадський діяч, Герой Радянського Союзу, академік АН УРСР, АН СРСР, приват-доцент Київського університету, професор Московського університету, директор Арктичного інституту, Інституту теоретичної геофізики АН СРСР. Відомий полярник, дослідник Арктики, керівник експедиції на криголамах «Г. Седов», «Сибіряков» та пароплавів «Челюскін». Головний редактор «Большой Советской Энциклопедии», основоположник нової космогонічної гіпотези про походження планет Сонячної системи, автор наукових праць з теорії груп.

ЖОВТЕНЬ

У жовтні відзначається:

▪ **Міжнародний місяць шкільних бібліотек.**

▪ **90 років** від заснування (1926) Інституту педагогіки НАПН України – науково-дослідної установи в Києві. Створений у Харкові як Український НДІ педагогіки Міносвіти УСРР, у 1934 р. переведений до Києва, з 1992 р. – сучасна назва.

1.10 ▪ **Міжнародний день музики.**